

Özet

Bu çalışmada, Necip Fazıl Kısakürek'in 1964 yılında kaleme aldığı Reis Bey adlı tiyatro eserinin, yazarın kendi hayatından izler taşıyan kurgusundan ve tıpkı Necip Fazıl Kısakürek gibi bir değişim süreci yaşayan karakterlerinden başlayarak eserin altını çizmeye çalıştığı adalet ve merhamet kavramlarının birer tartışmasını yapacağız. Necip Fazıl Kısakürek ve Reis Bey adlı eserinin karakterlerinin, Psikanalitik Kuram çerçevesinde bir tahlilini yapma gayretinde olurken, eserin alt metinlerine dair de okumalar yapmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Reis Bey, Adalet, Merhamet, Psikanalitik Kuram

İçindekiler

Özet.....	I
İçindekiler.....	II
1. Necip Fazıl Kısakürek'in Hayatı.....	1
2. Reis Bey	4
3. Merhamet Kavramı Üzerine Bir Not.....	7
4. Psikanalitik Kurama Göre Reis Bey.....	8
5. Necip Fazıl Kısakürek ve Reis Bey Karakteri Arasındaki Benzerlikler.....	10
6. Sonuç ve Değerlendirme.....	11
7. Kaynakça.....	13

1. Necip Fazıl Kısakürek'in Hayatı

Necip Fazıl Kısakürek, 1904 yılında Sultan Abdülhamit'in iktidarının son yıllarının yaşandığı bir dönemde, İstanbul'da büyük bir konakta dünyaya gelmiştir. Ailenin tek erkek torunu olduğu için, aynı zamanda bir mahkeme reisi de olan büyük babası tarafından el üstünde tutulan bir çocukluk yaşamıştır. Selma adında, 6 yaşında vefat edip Necip Fazıl Kısakürek'i de çok derinden etkileyen bir kız kardeşi olmuştur. Kardeşi ile birlikte *annesine duyduğu hüznün* onu hep derinden etkilemiştir. Annesinin babası ile olan sorunlu ilişkisi ve Selma'yı küçük yaşta kaybetmiş olması, onun bu hüznün halinin sebebi olmuştur. Annesi onun bir şair olmasını istemektedir, nitekim o da her daim annesini en önemli motivasyonu olarak görmüştür. Öyle ki, şiirlerinde annesinden en köklü zaafim diye bahsetmektedir. Dedesi gibi hâkim olan babası ise başka bir kadın için ailesini terk eden, ilgisiz bir baba profilidir sadece onun gözünde...

Kısakürek, İlk ve ortaokulu Amerikan Kolejinde bitirdikten sonra Askeri Deniz Lisesinde eğitimini tamamlamıştır. Daha sonrasında girdiği Deniz Harp Okulunu ise bitirememiş, İstanbul Darülfünun'unda felsefe eğitimini tamamlamıştır. Maarif Vekâleti'nin yaptığı sınavı başarıyla geçerek Fransa'daki Sorbonne Üniversitesi'nin Felsefe Bölümüne kaydolmuş ve fakat bir yıllık başarısız bir eğitim süreci sonrası yurda dönmek durumunda kalmıştır. Burada, kendisinin erken dönemiyle özdeşleşen hayat tarzının uç anlarını yaşadığına dair kendi hatıratlarında çokça ifadeleri bulunmaktadır.

Necip Fazıl Kısakürek'in o meşhur "bohem hayatı", Paris'te Felsefe eğitimi aldığı sıralarda başlamıştır. "Kâbus şehri" dediği Paris'te çalkantılı, kendi deyimiyle girinti çıkıntılı olduğu, nefsine söz geçiremediği bir hayat sürdüğünden bahsetmektedir. Paris dönüşünde ise durumunun daha da kötü olduğunu, iyice batağa battığını ifade etmektedir.¹ Kısakürek, Paris'teki hayatını şu şekilde tanımlamaktadır:

"Kadını, kumarı, içkisi; (bohem) hayatı, şüpheci felsefesi sar'a nöbetleri içinde sanatı; çözmeye çalıştıkça dolaşan ve büsbütün düğümlenen meseleleriyle Paris... Susadıkça gaz içmenin ve gaz içtikçe susamanın ve pırıltılı kadehler içinde ebedi bir su hasreti çekmenin hali... Her türlü madde alayışı ve nefسانی saadet cümbüşü"

¹ Necip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben*, (İstanbul; Büyük Doğu Yayınları, 2021) 63-65.

içinde, hissi iptal edilmiş ruhun ilk bakışta ağrı ve sızı göstermeyen kıvranırlarına yataklık, hüsrân bendesi...’’²

Yazar içine düştüğü bu hayat içinde kendi benliğini kaybetmekte, kendinden kaçmaya ve kendini unutmaya çalışmaktadır. Bu dönemlerde yazdığı eserlerin nasıl bir değişim geçirdiğini ise şu sözlerle ifade etmiştir:

“Şiirimdeki özenme ve tasavvufî eda ve Anadolu şiirinin ‘Koşma’ şekline bağlı iptidai hassasiyet gittikçe silinip yerine dipsiz bir korku, sınırsız bir gurbet duygusu, devamlı bir ihtilaç, vecdini kaybetmiş büyük şehirlerin boğucu kâbusu geçti. İlk eserim ‘Örümcek Ağı’ birinci; sonraki kitabım ‘Kaldırımlar’, ikinci merhalenin belirticileri...’’³

Kısakürek, yine kendi ifadesiyle dipsiz kuyulardan çıkmak ve içindeki huzursuzluktan kurtulmak için nefsin esaretine kendini iyice bıraktığını ifade eder. Zaaflarını kadın, içki ve kumar olarak itiraf eder. Bunlar arasında kumarın felaketi olduğunu; kendinden kaçmak ve sahip olduğu fikirleri unutmak için içtiği zehirli bir ilaç olduğunu söyler. Bu alışkanlıktan kurtulmaya çalışsa da kendi kişiliğine zarar verdiğini düşünse de her seferinde yine ağna düştüğü itirafında bulunur.⁴

Kısakürek, hayatının ilk 30 yılını yalnız geçirmiştir. Bu yıllarda dünyanın onun etrafında döndüğünü düşünmektedir dersek yanlış yapmış olmayız. Sadece kendini düşünen, benmerkezci bir karaktere sahiptir Kısakürek... Aynı zamanda, bir arayış içinde kendini bulmaya çalışmaktadır. Kendi iç dünyasından kaçmaya çalışmakta, kaçtıkça da en dibe battığını düşünmektedir... Şehirden, insanlardan kaçmaktadır. Fakat cinnet kıyılarına yaklaşan bu son halleri, onun hayatının dönüm noktası olacaktır.⁵

1934 yılında Abdülhâkim Arvasi ile olan tanışması tam manasıyla bir dönüm noktası olmuştur. Bu süreçte kendini sorgulamaya başlamış, artık insanlardan kaçmayı değil, onlarla birlikte olmayı ister hale gelmiştir. Artık bohem yaşam tarzından uzaklaşmış ve İslamiyet’i benimsemeye başlamıştır. Edebi ve fikri açıdan da bu dönemden sonra değiştiğini ifade

² Kısakürek, A.g.e. 63-65.

³ Kısakürek, A.g.e. 63-65.

⁴ Kısakürek, A.g.e. 73.

⁵ Ali Haydar Haksal, *Büyük Doğu Irmağı*, (İstanbul; İz Yayıncılık, 2016) 12-16.

etmektedir. Bu dönemden önce yazdığı şiirleri çöpe attığını söylese de “Çile” şiir kitabında bu dönemden önce yazdığı birkaç şiiri de eklemiştir.⁶

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde önemli bir yere sahip olan yazar, bu dönemde şiire yön veren isimlerden olmuştur. Şiirlerinin temalarındaki çeşitlilik ve derinlik edebiyat dünyasına yeni bir bakış açısı katmıştır. Yeni bir şiir anlayışı olan ve kendi döneminden sonra ortaya çıkan modern Batı şiirinin imkânlarını kendinden sonra gelenler için ön açıcı şekilde kullanmasıyla, edebiyat dünyasında adından söz ettirmiştir. Bu yeni şiir anlayışına özellikle Sezai Karakoç’un şiirlerinde de rastlanılmaktadır.⁷

Kısakürek’in şiirlerinde “Örümcek Ağı” şiirindeki gibi patetik bir söyleşi yaygındır. Sonraki dönem şiirlerinde bu görüntü devam etmektedir. Yazarın edebi yaşamına baktığımızda tüm şiirlerinde ölüm, yalnızlık, buhran hali, kendi benliğini arayıp bulma arzusu, korkular, kendini aşma derinlere inme arzusu gibi duygu ve düşüncelere; milli ve dini duygulara, psikolojik ve sosyolojik alanda bir anlam arayışına denk geliriz. Zihin değişimini anlamak için eserlerine baktığımızda iki zıt kutupluluk durumu görülmektedir. Bu zıt kutupluluk halini kendi yaşam tarzına da yansıtmıştır.⁸

“Kimi zaman hırçınlaşan ve sertleşen, kimi zaman dinginleşen ve ürperen, kimi zaman korkutan ve düşündüren, kimi zaman durduran ve sarsan üslubu ile okurun büyülenme tutkusunu daima diri tutan bir içerikle metinlerini kurduğuna tanık oluruz.”⁹

Kısakürek’in edebi eserleri kendini ait hissettiği toplumla bağlantılıdır. Yazar, Doğu ve Batı kültürleri ile sürekli bir hesaplaşma içine girerken, kendi kültür yapısından vazgeçmeden modern bir topluma ulaşma arzusu içinde olmuştur. Rönesans sonrası materyalist kökenli siyasi ve fikrî süreçlere olan eleştirisi, aynı şekilde Doğu’nun ham katı fikri altyapısına yönelikte kendini göstermiştir. Bu durum ise; yeni bir tür İslamcılık anlayışının ortaya çıkmasına ve birçok siyasi elitin bu milliyetçiliğe İslami bir yön kazandıran yeni yoruma dâhil olmasına sebebiyet vermiştir.¹⁰

⁶ Mitat Durmuş, *Dedesinin Kürkünden Çıkıp Gaibi Kurcalayan Şair: Necip Fazıl Kısakürek* (İstanbul; Bir Yayıncılık, 2019) 124.

⁷ Durmuş, A.g.e. 126.

⁸ Durmuş, A.g.e. 121-124.

⁹ Durmuş, A.g.e. 124-125.

¹⁰ Durmuş, A.g.e. 124-125.

2. Reis Bey

1964 tarihli tiyatro eseri;152 sayfa ve 9 perdeden oluşmaktadır. Oyunda 21 karakter yer almaktadır. Başlıca karakterler olarak; Reis Bey ve Mahkûm karakterlerini ifade etmemiz gerekir. Zira Necip Fazıl Kısakürek'in üzerinden mesajlar vermeye çalıştığı ve birçok noktada kendisiyle özdeşleştirdiği karakterler bunlardır. Bu iki karakter sonrasında özellikle belirtilmesi gereken karakterler ise; Dadı, Katil, Yeldirmeli Kadın, Taşralı Müşteri, Köylü Müşteri, Otel Kâtibi, Mübaşir, Savcı, Birinci Bar Kızı ve İkinci Bar kızı'dır. Reis Bey, 1990 tarihli Mesut Uçakan'ın yönetmenliğini yaptığı aynı adlı bir filme de konu olmuştur. Eserin aslına neredeyse kelimesi kelimesine sadık kalınarak, sadece birkaç ufak sahnenin çıkarılmasıyla çekilen bu filmin başrollerinde de Haluk Kurtoğlu (Reis Bey), Murat Soydan (Savcı), Ümit Acar (Mahkûm) ve Sümer Tilmaç (Katil) gibi isimler yer almıştır. Devlet Tiyatroları dâhil birçok profesyonel ve amatör sahnede de oyun binlerce kez sahnelenmiştir.

Necip Fazıl Kısakürek, ahlak felsefesi üzerine kurduğu tiyatro eserlerindeki karakterlerinde aydın kişiler oluşturmaya çalışmıştır. Reis bey karakterinin de bu kişilik yapısı üzerinde kurgulandığını görürüz. Reis Bey, örnek bir kişiliktir, her haliyle her döneminde toplumun önünde bir karakterdir. Kişilik değişimi yaşamadan önce kanunlara sorgusuz sualsiz uyması ve acıması olmayan bir kanun adamı olarak tanınan ünüyle de, kişilik değişimi yaşadktan sonra biraz ütöpik bir adalet anlayışının savunucusu olmasıyla da toplumun önünde yürümektedir.

Reis Bey karakteri, düşüncelerinde vicdan, merhamet gibi soyut düşünce yapılarından uzak duran, davalarda verdiği kararlarında da somut düşünce yapısıyla hareket eden bir hâkimdir. Ortada bir suç varsa ve bu suçun somut delilleri bir kişiyi gösteriyorsa, o kişinin suçlu olduğu kanaatine kolaylıkla varabilmektedir. Bu ana karakter; insanlarla yakın ilişkiler kurmayı tercih etmez, evi yoktur ve hayatını bir otel odasında idame ettirmektedir. İnsani duygulardan kendini arındırmış ve bu duygulara adeta ket vurmuştur. Duygularının kendisinin yanlış kararlar almasına sebebiyet verebileceği gerekçesiyle, özellikle merhamet ve af gibi kavramlara karşı son derece tepkisel bir mesafesi vardır.

Kitabın konusuna gelirsek; Nişantaşı'nda yaşlı bir kadın öldürülmüş ve delillerin gösterdiğine göre de bu cinayeti işleyen kişi maktulün oğludur. Mahkûm, her ne kadar cinayeti işlemediğini söylese de tüm deliller aleyhinedir. Reis bey ise sadece somut delillere dayanarak karar vermekte, mahkûmun suçsuz olabileceği düşüncesini aklına getirmeyip sadece görünen

somut duruma göre karar vermektedir. Cinayetin işlendiği apartmanın kapıcısı ifadesinde; cinayetin işlendiği saatlerde anahtarla kapıyı birinin açtığını, daha sonrasında kim olduğuna bakmak için çıktığında da maktulün oğlunun yüzünü görmediğini fakat arkadan ceketini gördüğünü söylemektedir. Kumarhane garsonu da verdiği ifadesinde; cinayetin işlendiği saatte mahkûmun kumarhaneye gelmediğini, çok geç bir saatte gelerek para karşılığında değerli bir broşu rehin bırakmak istediğini söylemektedir. Olay yerinde de maktulün elinde oğlunun ceketine ait bir kumaş parçası bulunmaktadır.

Bu ifadeler ve deliller, Reis Bey'in idam kararını vermesi için yeterli tespitlerdir. Reis Bey ayrıca, mahkûmun eroin kullanması ve kumar oynaması gibi en diplerde bir yaşam tarzında hayat sürmesinden dolayı verdiği kararın tartışmasız doğru olduğunu düşünmektedir. Mahkûm ise cinayetin işlendiği gece İzmit'te dadısının evine gittiğini, o esnada dadısının evde olmadığını, evde dadısını beklediğini söylemektedir. Mahkûm, ceketinin kendi gardırobunda olduğunu belirtirken, kumarhane garsonuna verdiği broşu da annesinin daha önce kendi eliyle verdiğini ifade etmektedir. Fakat herhangi bir aksi delil sunamamış olması Reis Bey'i kararından vazgeçirmeye yeterli değildir...

Reis Bey *"Mazinizde olduğu gibi, en ulvisinden en süflisine kadar her fiili işlemeğe müsait yaratışınızdaki tezattan bir örnek de bu..."*¹¹ sözleriyle, mahkûmun bu cinayeti işleyebileceğini düşünmektedir. Genç mahkûm, her ne kadar kendini savunmaya çalışsa da Reis Bey'in ön yargılı ve net söylemleriyle bir çıkış yolu olmadığını anlar... Mahkûm, Reis Bey'in verdiği karar neticesinde *"Ben nefsimden çok şey çektim. Reis Bey! Ben nefsimden razı değilim... Siz, nefsinizin baskısını hak tanıyorsunuz! Nefsinizle mağrursunuz!..."*¹² sözleriyle hayatında bir çok yönden hatalı olduğunu kabul eder belki ama, Reis Bey'in itham ettiği annesini öldürme suçunu kesinlikle kabul etmez ve Reis Bey'in muhakeme referanslarını gözden geçirmesini talep eder.

Reis Bey, mahkûm idam edilirken haklı olduğunun gururunu yaşamaktadır. İdam sırasında son derece soğukkanlıdır. Çünkü verdiği kararın doğru olduğu tüm deliller ile ispatlanmıştır. Onun için gözle görülür, tatmin edici delillerin olması bir insanın suçlu olduğunu göstermeye yeterlidir. Çünkü diğer dava dosyalarında da aynı yaklaşımla kararlar vermiştir. Bir başka davada, cebinde uyuşturucu bulunan Yeldirmeli Kadın karakterinin oğlunun suçlu olduğu

¹¹ Kısakürek, *Reis Bey*, 38-39.

¹² Kısakürek, *Reis Bey*, 39.

kararını vermiştir. Annesi bu gencin suçlu olmadığını söylese de deliller genci gösterdiği için genç, mahkûm edilmiştir.

İkinci perde, Nişantaşı cinayetinde idam edilen adamın suçsuz olduğunun anlaşılmasıyla açılır ve Reis Bey adeta dağılır. Bunalıma girer, ne yapacağını bilemez. Onu bekleyen amansız bir değişim sürecidir. Merhametin "bir idamlık suç" olduğunu düşünen ve merhamet duygusuna verdiği kararlarda asla yer vermeyen sert hâkim bir anda gitmiş; insanlara yardım etmeye çalışan, adeta yaptığı hataları telafi etmek için bir çırpınış halinde olan bir adam gelmiştir. Karakterimiz nevrotik bir ruh haline girmiş, bir çıkış yolu olarak da emekli olmaya karar vermiştir. Emekli maaşını da yine yanlış bir kararı neticesinde mahkûm ettirdiği gencin annesi olan Yeldirmeli Kadına bağışlamıştır. Oğlunu kurtarabilsin diye de kendi kişisel görüşlerinin olduğu defterini bu kadına vermiştir. Defterde yazdığı kişisel görüşünde ise "... *Bu çocuğun esrar satıcısı olduğuna dair en küçük bir delil bulamadım. Aksine, onun her tavrından, hayret, dehşet ve masumiyet tıttığına şahidim. Fakat ancak en merhametsiz ceza ölçütlerinin kurtarabileceği çürük bir cemiyette, paltosunun astarında esrar bulunmuş bir insanı temize çıkaramam. Bu yüzden bütün karşı delilleri reddediyor ve onu mahkûm ediyorum*"¹³ sözleriyle kişinin suçsuz olduğu düşüncesine sahip olduğunu belirtmiştir. Fakat kişi hakkında aksi somut delil olmadığı için farklı bir karar verememiştir. Bu örnekten, karakterin her ne kadar vicdandan ari görünen bir kimlik oluşturmuş olsa bile vicdan kırıntılarına sahip olabildiğini, kanunlarla hareket etmesi gerektiği için bu duygularını bastırdığını görürüz.

Reis bey artık en buhranlı dönemlerini yaşamakta ve verdiği karardan büyük bir pişmanlık ve üzüntü duymaktadır. Kendisinin en ağır cezayı hak ettiğini düşünmektedir. İdam ettirdiği adamın da müdavimi olduğu kumarhaneye gitmekte ve pişmanlığını dindirmenin yollarını aramaktadır. Kumarhanedeki insanlarla konuşmakta; kendi vicdanlarını sorgulamalarını, suçu kendi içlerinde aramaları gerektiğini söylemektedir. Merhametin insanı yücelteceğini ve bu merhamet sayesinde de kimsenin birbirini incitmeden yaşayabileceğini söylemektedir. "Ağlamayı öğrenin" derken, ağlamayı öğrenen insanın ancak merhameti bileceğini ve kimseye kötülük yapmayacağını sözlerine eklemektedir.

Reis Bey, bir gün kumarhanede herkesin silahını, bıçağını toplar ve suça karışmamalarını ister. Onlara bir dizi öğütler verir. Tam o esnada bir polis baskını olur. Kumarhane garsonu, kendisine ait olan eroini Reis Bey'in ceketinin cebine koyar. Polisler Reis Bey'in üzerinde eroini bulunca onu tutuklar ve yüzlerce insanın tutuklanmasına karar veren haşmetli hâkim,

¹³ Kısakürek, *Reis Bey*, 73.

”Reis Bey” hapishaneye gönderilir. Reis Bey hapishanede de yeni oluşturduğu kimliğinin yansımalarını bizlere gösterir. Mahkûmlardan biri eroin krizine girmiş ve kendine zarar vermektedir. Bunun üzerine Reis Bey kendisini eroin satıcısına benzeterek şöyle der “*Asilce öldürmek adalettir, bu zalimliğin yanında... Bir de kirleterek ufalayarak öldürmek var... Bu sanat, bir onda, bir bende...*”¹⁴

Üzerine atılan suç için mahkemeye çıkarılma günü gelmiştir... Reis Bey, en ağır cezanın bile yaptığı suçun bir karşılığı olmayacağını düşünmeye devam etmektedir. Kendini vicdani olarak çok rahatsız hissetmekte, hatta öyle ki dünyadaki bütün suçların müsebbibinin kendisi olduğunu ve affedilmeye değer bile olmadığını dile getirmektedir. “*...Savcı adam öldürürken okşar; bense okşarken öldürürüm. İnsanın kendisinde temiz, başkasında pis gördüğü her iş bende tersine dönmüştür. Gözümde, başkalarının bütün pis işleri temiz, benim bütün temiz işlerim pis oldu. Düşünün; acınamaz olmakta nerelere ulaştım ben!.. Benim böyle olmam, acımanın değerini düşürmez; yalnız bana acımanın değerini düşürür. (Acı acı) Bana kimse acımasın!.. Sonra ona acımazlar; hali ne olur*”¹⁵ sözleriyle de kendisini özetlemektedir.

3. Merhamet Kavramı Üzerine Bir Not

Merhamet duygusu soyut bir kavram olduğu için herkeste farklı düşünceler oluşturur. Nietzsche ve Schopenhauer’ın merhamet ile ilgili görüşlerine baktığımızda birbirinden çok farklı düşünce yapılarına sahip olduklarını görürüz. Nietzsche, insan yaşamını zayıflatıcı duygu durumlarından bahsederken merhamet kelimesi üzerinde çok durmuştur. Genel olarak; Nietzsche felsefesi geleneksel ahlak yapısına karşıdır ve merhamet duygusu geleneksel ahlak yapısının bir ürünü olduğu için merhamet kavramına çokça eleştiri getirmiştir. Merhametin kişide yetersizlik ve zayıflığa sebep olduğunu söylemektedir.¹⁶ Reis Bey karakterinin başlangıçtaki ruh hali, eylem ve söylemleriyle Nietzsche ile örtüşmektedir. Reis Bey,

¹⁴ Kısakürek, *Reis Bey*, 116.

¹⁵ Kısakürek, *Reis Bey*, 134.

¹⁶ Volkan Ay, “*Nietzsche’de ‘Merhamet’ Kavramının Yeniden Değerlendirilmesi*”, *Beytulhikme an international journal of philosophy*, 1, 199-215.

merhametin idamlık bir suç olduğunu ifade ederken, ''*Benden merhametin öldürdüklerine merhamet beklemeyiniz*'' sözlerini söyleyebilmektedir.¹⁷

Schopenhauer ise merhamet duygusunu Nietzsche'den çok farklı düşünmüştür. Suç işleme eğiliminin ancak merhamet ve affedilme duygusu ile ortadan kalkacağı görüşünü savunmuştur. Adalet ve kanunların insanın suç işlemesi yönünde herhangi bir caydırıcılığının olmadığını, suç işleme ediminin ancak insanın merhameti ve vicdanı ile ortadan kaldırılabileceğini söylemektedir.¹⁸ Schopenhauer ''*Ağlayabilen kişi, merhamet duyabilen, yumuşak kalpli olan bir kişidir; çünkü ağlamak ve sevebilmek merhamet duygusu ile ilintilidir.*''¹⁹ cümlesiyle kendi merhamet yaklaşımını ortaya koyarken; Reis Bey'in Mahkum için kullandığı ''*Yazık, yazık!.. Avrupa, felsefe tahsili, şu bu, derken her şeyde yarım kalmak; sonra her türlü serserilik, kumar, eroin, nihayet anne katiliği; neticede ıstıraptan erimek... Ağlanacak hal...*''²⁰ sözlerine karşılık Mahkûmun Reis Bey'e hitaben söylediği ''*Etmeyin Reis Bey, siz ağlayamazsınız! Ağlayabilseydiniz anlayabilirdiniz*''²¹ ifadeleri Kısakürek'in merhamet kavramına dair, Schopenhauer ile özdeşleşen yaklaşımı ortaya koymaktadır. Ve Mahkûm karakterine yansıttığı kendi hayatından izleri gözler önüne sermektedir.

4. Psikanalitik Kurama Göre Reis Bey

İnsanlar duygu bunalımlarından, kendilerini huzursuz eden durumlardan kurtulmak isterler ve Freud'a göre bunun için iki yol vardır. Birincisi ağlayarak ve sürekli konuşarak psikolojik olarak kendini onarmaya çalışmak, ikincisi ise yaptığımız davranış için bahane bulmaya, bizi bunalıma sokan durumu yok saymaya çalışarak egonun savunma mekanizmalarını kullanıp duygu durumumuzu düzeltmeye çalışmaktır.²² Çünkü insan acı çekmeyi sevmeyen bir varlıktır ve her zaman psikolojik olarak denge durumunun bozulmadan hayatını devam ettirmek ister.

¹⁷ Kısakürek, *Reis Bey*, 26.

¹⁸ Nurhayat Çalışkan Akçetin, *Merhamet ve Devlet: Schopenhauer, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 71-86.

¹⁹ Arthur Schopenhauer, *Merhamet*, (İstanbul; Dergâh Yayınları, 2020) 61.

²⁰ Kısakürek, *Reis Bey*, 50.

²¹ Kısakürek, *Reis Bey*, 50.

²² Engin Geçtan, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, (İstanbul; Metis, 2018) 63.

Psikanalitik Edebiyat Kuramına göre de yazarlar, yazdıkları şiirlerde bir tür “nevroz hali” yaşarlar ve bu içinden çıkılamayan bunalım haliyle yazılan yazılar insanlar tarafından çok beğenilir. İnsanlar bu sözleri kendilerine yakın hissedip, kendi hayat felsefeleriyle bağdaştırdıkları için çok beğeniyor olabilirler mi sizce de?²³ Kısakürek, Reis Bey tiyatro eserindeki annesini öldürmekle suçlanan mahkûm ile kendini bağdaştırmış ve karakter üzerine kendinden izler bırakmıştır. Bir dönem sürdürdüğü bohem hayatının vazgeçilmez unsurları içki ve kumara olan düşkünlüğüne ve bu durumdan mutlu olmasa da alışkanlıklarını devam ettirmesine, karakter üzerinden yapılan yansımalarda şahit oluruz. Mahkûm karakteri, tıpkı Necip Fazıl Kısakürek’in kişisel hayatındaki gibi yanlış bir hayat sürdürdüğünün farkındadır, fakat nefsi ağır bastığı için de bu hayata devam ettirmektedir. Bu karakter, Freud’un id kavramının isteklerini bastıramamış ve idi doyurmaya çalışan tipolojisine yerinde bir örnektir.

Kitaptaki karakterleri Psikanalitik yaklaşım üzerinden değerlendirmeye devam ettiğimizde; Reis Bey karakterinin davalarda izlediği yol ve verdiği kararlarda merhamet duygusunu bastırarak ve hatta bu duygunun tamamıyla yokluğunu kabul ederek hareket ettiğini görürüz. Bazı duyguları bastırma, yok saymaya çalışma egonun savunma mekanizmalarındandır. Karakterimiz yaptığı işte bir tarafı baskılarken diğer tarafı yücelterek ego savunma mekanizmasını kullanılmıştır. Şöyle ki; Reis Bey merhameti yok sayarken onun verdiği huzursuzluk durumundan kurtulmak için de sürekli kanunları yüceltmış, sadece somut olana odaklanıp kanunların doğruluk payını göz önünde bulundurmamıştır. Mahkûmun içki içen, kumar oynayan, uyuşturucu kullanan bir insan olması nedeniyle kişinin doğuştan kötü olduğuna dair bir ön yargı geliştirmiştir.

Devam eden süreçte Reis Bey’in verdiği kararın yanlış olduğunu anlaşılmıştır. Karakter, bu noktada duygu durumunu dengelemek için acı çekmesi gerektiğine inanmaya başlamıştır. Oysa, Reis Bey karakteri bu denge halinden büsbütün uzaklaşacak, kendisinin yargılandığı esnadaki tiradında da ifade ettiği gibi *’Amerika’da bir cinayet işlense dünya çapında bir ses bütün insanlığa sorsa: Katil kim?.. Benim diye bağırabilirim... Ben ne yaptım; uykuda, baygınlıkta, annemin karnında, hangi cinayeti işledim, hangi mukaddesi kirlettim ki, kendi gelmiş gelecek bütün fenalıkların tek sorumlusu biliyorum.*²⁴ hassasiyetiyle nevrotik bir ruh haline savrulacaktır.

²³ M. Halil Sağlam, “Necip Fazıl Kısakürek’in Otel Odaları Şiirini Psikanalitik Edebiyat Kuramı Bağlamında Okuma Denemesi”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 7 Sayı: 33, 240-252.

²⁴ Kısakürek, *Reis Bey*, 135.

5. Necip Fazıl Kısakürek ve Reis Bey Karakteri Arasındaki Benzerlikler

Reis Bey esasında bir değişim hikâyesidir. Eserde neredeyse bütün karakterlerin bir değişim sürecine şahitlik ederiz. En başta Reis Bey'in adalet anlayışının değiştiğini, adaleti tesis ederken ki referanslarının dönüştüğünü görürüz. Merhamet ve af kavramlarına olan yaklaşımındaki keskin dönüşüm dikkat çekicidir. Reis Bey'in yaşadığı değişimle beraber etrafındakilerin onun hakkındaki düşüncelerinin de değiştiğini görürüz. Başlangıçta Reis Bey'i çok katı, merhametsiz bir kişilik olarak tanımlayan bütün karakterler, Reis Bey'in yaşadığı değişimle beraber bir nevi onun destekçisi olmuşlardır. Yanlış bir kararla bir kişinin idamına sebep olmak her ne kadar çok güçlü bir uyarıcı olsa da eserde karakterin yaşadığı ani dönüşümü, Necip Fazıl Kısakürek'in kendi hayatındaki ani dönüşüme benzetmek de pekâlâ mümkündür.

Reis Bey karakteri ile Necip Fazıl Kısakürek arasında birçok benzerlik bulabiliriz. Yazar, büyük oranda kendi hayatında yaşadığı çalkantıları, buhranları, arayışları veya yine kendi deyiimiyle çileleri eserine yansıtmıştır. Kendi hayatı ve eserlerine atıflarına çokça şahit oluruz. Reis Bey, *"Birakın çilemi yaşayayım"* derken 1934 yılında yaşadığı değişimini anlatan *"Çile"* şiirine bir gönderme yapıldığı izlenimi uyanmaktadır.

*"Gece bir hendeğe düşercesine,
Birden kucağına düştüm gerçeğin.
Sanki erdim çetin bilmecesine,
Hem geçmiş zamanın, hem geleceğin."*²⁵

Aynı şekilde, *"Otel Odalarında"* şiirinin mısralarında da Reis Bey'in atmosferini alırız:

*"Bir merhamettir yanan, daracık odaların,
İsli Lamlarında, İsli Lambalarında."*²⁶

Sadece Reis Bey karakteriyle de bir yansıtma yapmamıştır üstelik. Reis Bey'in idamına karar verdiği genç, tıpkı Necip Fazıl Kısakürek gibi Avrupa'da felsefe tahsili yapmıştır. Ve tıpkı Necip Fazıl Kısakürek gibi kumar ve başka kötü alışkanlıklara sahiptir. Reis Bey, idam edilen genci mahkûm ederken somut delillerin yanında gencin kötü alışkanlıklarının da

²⁵ Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, (İstanbul; Büyük Doğu Yayınları, 2021) 16-20.

²⁶ Kısakürek, *Çile*, 161.

tesirinde bir karar almaktadır. Necip Fazıl Kısakürek'in idam edilen genç betimlemesi okuyucuyu rahatsız edici değildir üstelik, tüm o kötü alışkanlıklarına rağmen karakterle duygudaşlık yapabiliriz mesela, ona hak vermesek de yaşadığı adaletsizlikten dolayı belki de, onu yargılayamayız. Necip Fazıl Kısakürek'in de kendinden bazı parçalar barındıran bu karakter üzerinden bir yargılama muafiyeti talep ettiğini düşünebiliriz. Necip Fazıl Kısakürek'in birçok kez ifade ettiği "*ben geçmişimi çöpe attım*"ın bir başka halini burada görmek mümkündür.

1951 yılında bir kumarhane baskınında kumar oynarken yakalanan isimlerden olan Necip Fazıl Kısakürek'in yaşadığı bu olayı da, Reis Bey eserine yansıttığını görürüz. Yukarıda da belirttiğimiz üzere; bir kumarhane baskını olur ve geçmişle sürekli bir hesaplaşma içinde olan Reis Bey, deyim yerindeyse bir yanlış anlaşılma ve bir de komplo sonucunda hapishaneye düşmek durumunda kalır.

6. Sonuç ve Değerlendirme

Türk edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Necip Fazıl Kısakürek, fikirleriyle birçok insanı etkilemiş, Türkiye'de muhafazakâr camianın en çok referans aldığı isimlerden biri olmuştur. Birçok eserinde işlemiş olduğu özellikle adalet ve merhamet kavramları, kendisinden sonraki birçok yazarın üzerinde çalıştığı konulardan olmuştur. Bu kitabında adalet ve merhamet kavramlarıyla beraber tartıştığı olgulardan olan "af" kavramı ve idam cezası tartışması, eserin yazıldığı dönem itibariyle sosyal hayatında gündeminde olan konulardan bir tanesidir. Somut deliller üzerine hareket ederek telafisi olmayacak bir karar olan idam cezası kararının verilebilmesi; sonrasında farklı delillerinde ortaya çıkabilmesi ihtimaliyle beraber, Necip Fazıl Kısakürek tarafından net bir şekilde ifade edilmemiş de olsa tartışmaya açtığı konulardan olabilir. 1960 itibariyle ülkede bir darbenin yaşanmış olması ve 1961 itibariyle de siyasi saiklerle bazı idam cezalarının verilmiş olma durumu; bu eserde idam cezasına dair dolaylı bir tartışmanın alt metinlerde yapılmasını sağlamıştır diyebilir miyiz? Necip Fazıl Kısakürek'in bu sürecin mağdurlarından olan Adnan Menderes ile ilişkisinin varlığı bu ihtimali güçlendirmektedir kanımca.

İslami bir müktesebata sahip olan ve eserlerinde bu durumun altını sıkça çizmekte olan Necip Fazıl Kısakürek'in bu eserinde de bu yönüne dair mesajları görmek mümkündür. *Adalet, merhamet ve af* kavramları sadece İslami literatürde yer alan kavramlar olmamasına rağmen

İslami öğretinin de önemli başlıklarındandır. Kısakürek, eserinde doğrudan İslami literatüre yaslanmasa da birçok dolaylı anlatımında kendi fikri dünyasının izlerini ve mesajlarını görmek mümkündür. Mahkûmun Reis Bey'e hitaben söylediği ''*Rahmet kaldırılmış sizin kalbinizden... Buz çölünde yol alıyorsunuz!*''²⁷ sözleri onun vermek istediği mesajın dolaylı anlatımlarına örnek teşkil eder. Reis Bey'in eserin son bölümündeki tavsiyeleri Necip Fazıl Kısakürek'in dünya okumalarının da bir örneğini bize sunmaktadır. Reis Bey, köylü müşteri karakterine kızıyla beraber köyüne dönmesini öğütlerken Necip Fazıl Kısakürek'in Otel kâtibi karakterine söylediği şu söz dikkat çekicidir:

''*Burada insanı daha fena etmek için iyi ederler.*''²⁸

Bu ifade ile Kısakürek'in bir kentleşme eleştirisi içinde olduğunu düşünmek olasıdır. Bar kızlarına çocuk sahibi olmalarını tavsiye ederken de geleneksel aile yapısının en önemli unsuru olan çocuk vurgulanmıştır. Dadı ile son diyalogunda ise ''*Gözyaşlarım kurur diye korkuyorum! İndiğim kuyunun dibinde yaşamak istiyorum! Arada bir, kuyunun ağzına gelip bana seslensen daha ne isterim!*''²⁹ sözlerini sarf ederek, bir çeşit melankoli ile beslendiğini, merhamet gibi gayet insani duyguların alışılmışın dışında, kendince bir asosyallik ile ancak mümkün olabileceğini bize söylemektedir. Kitabın belki de en önemli alt okuması ise; birçok yönüyle benzerlikler gösterdiği Mahkum karakteri üzerinden yansıtarak, kendisine dair ön yargılar ve geçmiş sorgulamaların bir empati süzgecinden geçirilerek yapılması teşebbüsüdür.

²⁷ Kısakürek, *Reis Bey*, 50.

²⁸ Kısakürek, *Reis Bey*, 143.

²⁹ Kısakürek, *Reis Bey*, 152.

7. Kaynakça

Ay V. (2013) *Nietzsche’de ‘Merhamet’ Kavramının Yeniden Değerlendirilmesi*. Beytulhikme an international journal of philosophy.

Çalışkan Akçetin N. (2016) *Merhamet ve Devlet: Schopenhauer*, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi.

Durmuş M. (2019) *Dedesinin Kürkünden Çıkıp Gaibi Kurcalayan Şair: Necip Fazıl Kısakürek*, İstanbul; Bir Yayıncılık.

Geçtan E. (2018) *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, İstanbul; Metis.

Haksal A.H. (2016) *Büyük Doğu Irmağı*, İstanbul; İz Yayıncılık.

Kısakürek N. F. (2021) *Çile*, İstanbul; Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek N. F. (2021) *O ve Ben*, İstanbul; Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek N. F. (2019) *Reis Bey*, İstanbul; Büyük Doğu Yayınları.

Sağlam M. H. (2014) ’ *Necip Fazıl Kısakürek’in Otel Odaları Şiirini Psikanalitik Edebiyat Kuramı Bağlamında Okuma Denemesi*’, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.

Schopenhauer A. (2020) *Merhamet*, İstanbul; Dergâh Yayınları.